

Efva Lilja, professor i koreografisk komposition vid Danshögskolan i Stockholm.
Installationsföreläsning 6 mars 2003

Om koreografisk komposition

Det dubbla perspektivet

Vi iakttar världen inifrån genom hål och öppningar i mer eller mindre väl skyddade fasader. Vi blir iakttagna av andra spanande utifrån och speglar oss i dessa blickar under vilka vår kropp långsamt får kontur och massa. Så växer vår uppfattning om oss själva. Du syns – alltså finns du. Du blir berörd. Någon slår dig och det gör ont. Någon smeker dig vällustigt och du ryser av njutning. Vi är många som ser.

Alla iscensätter vi våra liv. Din roll i detta är att komponera den bit liv du ännu inte levt. Att skapa de bilder du ännu inte sett. Att sätta dessa bilder i relation till en omvärld och ge även de välbekanta koderna en ny kontext. Du använder dig.

För att kunna använda dig måste du ha en aktiv självbild. Vem är du? I scenens värld kan du applicera denna självbild, förändra den, utveckla den, slå sönder den och bygga en helt ny av spillrorna. Komposition är för mig att utforska, analysera och använda de verktyg som krävs för byggandet. Att göra det oanade. Att våga pröva det du inte vet. Självsöker jag efter jämvikt, att balansera min tillvaro så att den blir möjlig att beträda. Jag närmar mig hungrigt det enskilda ögonblicket. Söker det jag inte är, det som ifrågasätter min självbild. Jag söker det som fattas mig.

Det är det kulturella, geografiska och sociala sammanhanget som ger din kropp kontur. Det är i dessa konturer ditt genetiska arv växer och din personlighet tar gestalt. Det är genom att konfrontera dig gentemot en omvärld du blir tydlig också för dig själv. Att utveckla ett konstnärskap handlar om ett användande av jaget i relation till det omgivande. Att se sig själv och arbetet i ett sammanhang där den enskilda rösten avtecknar sig mitt i röran.

Att komponera är ett sätt att söka någon form av begriplighet och klarhet i alla kringramlande fragment, att söka bringa ordning i kaos. Kunskap som redskap för förståelse av orsak och verkan. Som förutsättning för ett utvecklat språkligt tilltal. Skitigt eller rent. Vackert eller fult. Alla subjektiva värdeord ställs mot ditt eget förhållande till det där med avsikt och verkan. Så uppstår nya betydelser i redan kända sammanhang. Men vad är det då som skapar mening?

Vi vet en del om det som varit. Vi vet en del om det vi kallar nu. Men om det kommande kan vi bara tro. Ett liv av utmätt tid kan ändas plötsligt eller levas till ett av ålder utslocknande. Vi vet inte. Du vet inte. Därför är ögonblicket dyrbart och icke utbytbar. Du kan inte sätta det i pant. Vad är då meningen med denna utmätta tid? Varje ögonblick ställs vi inför val som avkräver oss beslut. Varje beslut vi tar påverkar det kommande (val av smörgåspålägg, val till riksdagen, säga förlåt eller inte, invasion av Irak, springa åt höger eller vänster, en kyss...). Vi bedömer situationen utifrån vad vi tror oss veta, utifrån det som varit.

Du bygger in dig i dina egna tankar. Skapar din egen sanning. Du ser det du vill se och hör det du vill höra. På så sätt omformar du din tillvaro – gör om världen. Koreografi bildar sammanhang av rörelse i rum. I tid. Så komponerar du dina olika fragment till nya meningar och erbjuder dem till oss andra i mötet.

Om konstens funktion

Samhällets fascination av den kreativa processen hänförs till begrepp som upplevelse. Marknaden ser möjligheter till en ny form av exploatering när människor blir alltmer villiga att betala för upplevelser utöver det vanliga. Den s.k. upplevelseindustrin försöker fånga kreativiteten i nya produktionsprocesser, tämjda till objekt (produkter) som går att kapitalisera. På liknande sätt finns det de som försöker använda konstbegreppet i nyttoperspektiv. Att legitimera ekonomiska satsningar på konst utifrån nyttan i själva användandet. I vår kultur är konstbegreppets olika uttryck och dess plats i vår vardag ifrågasatt. Det krävs ett offensivt försvar och en stark vision som visar på konsten, dess möjlighet och funktion i förhållande till både kulturarvet (det som varit) och framtiden (det kommande).

Konstnärens roll är att sätta kreativa processer i sammanhang där målet inte är givet. Där risktagandet är en viktig del och där den insikt och kunskap som processen genererar kanske är målet lika mycket som ”produkten” – verket. I en nära framtid kommer själva processen att vara mer publik än verket. Detta för att den mötande (publiken) blir aktiv i förhållande till idé, arbetsmetod, redskap, lärande... allt det som utgör en process. Man får som publik använda sin kreativa förmåga i relation till upplevelse, sammanhang, orsak och verkan. Denna delaktighet kommer att påverka såväl konstnären som den mötande. Interaktion.

Som konstnär använder jag mig av de redskap som krävs för att nå målet. Därför är genregränser ointressanta och s.k. gränsöverskridanden självklara. Därför kommer framtida processer att präglas av former där konstnärer från skilda discipliner, pedagoger, forskare, tekniker och hantverkare samarbetar. Samhället ger eller begränsar förutsättningar genom t.ex. utbildnings- och bidragssystem. Behovet av genregränser är idag ett kulturbyråkratiskt behov av styrmedel. Men såväl kulturbyråkrati som kultur- och utbildningspolitik kommer att förändras. Jag vill vara med och utveckla en utbildning som verkar i och för sin samtid.

Konstbegreppet utgör den frizon där våra behov av såväl känslomässig som intellektuell stimulans ges spelrum. Konsten som rum för det irrationella och djupast mänskliga. Det som kan intensifiera ett NU och i bästa fall även kasta våra blickar framåt. Jag ser också arbetet med dansen som en språklig grundforskning. Som det som kan utveckla vår förmåga till perception och kommunikation. Det som gör det möjligt att mötas.

Sedan mitten av 80-talet har jag arbetat som koreograf och konstnärlig ledare för E.L.D., en repertoarensemble som med Stockholm som bas turnerar runt om i världen. E.L.D. är idag ett viktigt forum för samtidskonst med fokus på dans. Ett aktivt forum för konstnärer, forskare och skickliga människor från vitt skilda erfarenhetsområden. Tillsammans har vi utvecklat en unik organisation och ett arbetssätt som väcker stor uppmärksamhet genom dess resultat – våra föreställningar.

Alla bildar vi oss föreställningar om både det ena och det andra. Det du ser är inte vad din granne ser. Det är våra personliga minnen och erfarenheter som utgör våra redskap till förståelse och tolkning. Mening. Detta oavsett om det gäller mötet mellan oss här och nu, eller mötet med en föreställning. Vad är det som gör att vi tror att vi vet?

Om utbildning

Danshögskolan utbildar inte konstnärer. Vi kan bara förse dig som student med verktyg för egna beslut och ställningstaganden. Det är ditt förhållningssätt och dina val som kommer att

föra dig vidare mot yrkesroll och identitet. Vissa kommer att verka som konstnärer, andra som goda tolkar, pedagoger, repetitörer, terapeuter, förvaltare av folkliga traditioner... Skolans roll är att ge förutsättningar för yrkesidentitet, en god etik och stolthet inför det egna valet. Polarisering är av ondo. Våra olika yrkesroller förutsätter varandra. Inga dansare utan pedagoger, inga föreställningar utan dansare, ingen koreografi utan koreografer. Vi behöver låta oss "besmittas" av varandras kompetenser. Det vi redan har gemensamt är att vi valt att arbeta med dans. Vi väljer olika former för vårt arbete. Dansen som konstform, som underhållning, som terapi, som kulturarv. Öppenheten och den individuella studieordningen är bra. Men vilka verktyg får du med sig?

Att se sin egen rörelse som en språklig handling är en källa till kunskap om det meningsbildande. Genom att iakttä även andras rörelse lär du dig avlyssna omvärlden. Kroppens mysterier är outgrundliga. Inför din blick blir rörelsen genomskinlig och avslöjar betydelse långt bortom ordet. Lusten att veta, se, uppleva är för mig synonym med lusten att lära. Om du ser din egen rörelse som utgångspunkt, om kompositionstekniska verktyg görs till dina, vill du också söka vidare i ditt rörelsevokabulär. Att söka ett uttryck, att få kroppen att göra det du vill. Att relatera till en omvärld. Så väcks motivation att träna, erövra kroppens maximala möjligheter. Att intellektuellt förstå vad du gör kräver studier även av andra processer. Varför rör du dig som du gör, varför tänker du som du gör, varför reagerar omvärlden som den gör? Historia, filosofi, fysiologi, pedagogik, sociologi... Skolan kan ge verktyg för utforskande och inhämtande av kunskap men det är du som bestämmer dig för att göra.

Det är din avsikt som gör rörelsen till dans. Det är inte vad du gör, utan varför. Det är ett mycket användbart ord. Varför. Ifrågasättandet ger nya frågor som kräver nya ställningstaganden. Det som fallit i glömska, kan få vila kvar i det fördolda eller lockas fram av frågan.

Det är mycket jag vet när jag inte behöver säga det, men när du frågar blir jag stum. Ord är, när de uttalas, ofta så otillräckliga att de lätt förmedlar vrågbilder. Då säger mellanrummen mer. Min fysiska gestalt, rörelse, puls, andning. Vågar du tro på det? Jag ser tystnaden som en förutsättning för tankens fria framfart. Stillheten som förutsättning för rörelsens sköra existens. Ditt arbete som förutsättning för att något nytt ska hända.

Vad fick dig att börja dansa? Vad får andra att avstå? Började du för att ha roligt tillsammans med vänner? För att det var så härligt att träna? För att få en snygg kropp? För spänningen att stå på scen? För att ge dig själv tillgång till ett konstnärligt uttrycksmedel? Vem börjar, vem låter bli och vem går vidare mot dansen som yrke?

På Danshögskolan är 89 % av studenterna och 70% av deras pedagoger kvinnor. När E.L.D. håller audition, kan det vara 85 kvinnor och 10 män som kommer för att söka ett jobb. Dansen är ett område där kvinnor är i stor majoritet, samtidigt som makten över dansens sceniska fora och därmed merparten av produktionsresurserna förvaltas av män. Vad får detta för konsekvenser för danskonsten sceniska uttryck? Genusforskning är ett intressant område att beträda för den som vill söka orsak och verkan. Det finns i vilket fall anledning att tänka efter hur vi förhåller oss till kön, både ur biologiskt, sociologiskt och konstnärligt perspektiv.

Danshögskolan har ett breddningsuppdrag och ett jämställdhetsuppdrag. Vi ska verka för att studenter rekryteras från grupper och områden utanför de som etablerats i tradition. Vi ska verka för att fler pojkar och män söker sig till dansen. Varför? Vad förväntas vi uppnå med detta?

Om målet är att utbilda fler manliga dansare för att få en könsfördelning i överrensstämmelse med samhället i övrigt, att ge mannens röst en scenisk gestalt, då förstår jag. Om målet är att utbilda fler manliga pedagoger som förebilder och stimulerande lärare, då förstår jag. Men att ifrågasätta tradition enbart på könskriterier förstår jag inte. Dansen är ett av få område där kvinnor får vara starka och med stolthet verka i sitt konstnärskap.

Jag är övertygad om att oavsett kön så är danskonstens attraktionskraft relaterad till dess kommunikativa möjligheter. Att få ge uttryck för det som annars inte låter sig sägas. Att få kasta sig ut i hisnande fysiska, psykiska och intellektuella utmaningar där jaget tas i anspråk med full kraft. Där personlighet och teknisk skicklighet, parat med det vi brukar kalla begåvning, ges fullt svängrum. Danskonst är inte tävlingsrelaterat som idrott eller förföriskt underhållande som bra showdans kan vara. Den utgör en utmaning på andra plan. Den gör det möjligt att gestalta verklighet eller dröm på helt andra villkor än vad den kommersiella marknaden ger utrymme för. Konstbegreppet ger plats även för det som inte flirtar eller stryker medhårs. Det ger uttryck för det som ligger bortom ordet. Därför började jag en gång dansa. Därför fortsätter jag. Därför vill jag vara med och utveckla ämnet koreografisk komposition och ge fler tillgång till användbara redskap.

Språk är en överenskommelse kring ord och deras grammatik. Dansen är inte ett språk. Rörelsen låter sig inte kodas och inordnas på det viset. Koreografi är rörelser komponerade till sammanhang som skapar mening utifrån upphovsmannens avsikt. En språklig handling. En uttalad vilja till kommunikation blir det när verket tillhandahålls för det publika mötet. Det är då dansen är.

Om professuren i koreografisk komposition

Professuren i koreografisk komposition är en unik möjlighet att få vara med och påverka det kommande. I mina arbetsuppgifter ingår undervisning och handledning i ämnet, forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt att utveckla undervisningen i komposition. Detta inom samtliga utbildningar vid Danshögskolan. Jag ska också verka för utvecklade omvärldskontakter, medverka till fortbildning osv. Allt på en halvtidstjänst. Efter att ha tillbringat mitt liv i den utominstitutionella världen är jag van att fokusera på möjligheter. Att ständigt göra det omöjliga möjligt, som det har stått några gånger i tidningsrubriker om mitt och E.L.D.s arbete. Så vi får väl se. Det är sammanhanget, möjligheterna till samverkan mellan mig, studenterna och skolans övriga medarbetare i såväl lärargrupp som administration som ger förutsättningarna. Nyfikenheten inför det kommande delar jag med många.

Om forskning och konstnärligt utvecklingsarbete

Rörelsen är kroppens minne. I rörelsen avtecknas spår från liv och erfarenhet av skilda slag. Det som utgör vår personlighet. Hur lagras erfarenhet och minne i rörelse? Hur relaterar detta till tid/ålder? I mitt konstnärliga arbete har jag ägnat mig åt ett utforskande av rörelsens språklighet, vad det är som kommunicerar i rörelse. Hur utvecklas vår gestik och plastik i relation till kultur, klimat m.m.? Hur kan jag förvalta dessa iakttagelser i dans? Mycket av arbetet har relaterat till erfarenheter med barn och ungdomar redovisade t.ex. i Fittjaprojektet och i Det brinnande, men framförallt i mina verk. Mina tankar kring den koreografiska processen och hur den relaterar till en rörelsens språklighet har jag också skrivit om i mina böcker: Danskonst i språkets utmarker och Danskonst i fruset landskap. Därför tänker jag inte utveckla det här. Nu tar jag temat vidare i ett arbete i relation till ålder.

Varför ser vissa kulturer ålder som ackumulerad klokskap, när andra sätter de gamla på undantag och avskild slutförvaring? Vilken roll har konstbegreppet i en gammal människas

vardag? Vilka konstnärliga uttryck ger gestalt åt en åldrig människas inre, lust, sexualitet, ångest, glädje, tankar och reflektion? Att äldre människor som publik ser yngre på scen är en självklarhet för många. Men vad händer när vi skiftar perspektiv? Vad kan vi lära genom att fokusera på ålder? Våra politiker säger ofta att det är viktigt att satsa på ”barn och ungdom”. Ett sätt att göra det är att visa på liv i tid sett genom ögon av ålder och erfarenhet.

Jag ämnar arbeta tillsammans med av ålder gamla f.d. dansare och skådespelare med scenen som forum. Arbetet ska kunna följas av t.ex. andra konstnärer, forskare i geriatrik, sociologer, antropologer, koreograf- och pedagogstudenter, dansterapeuter... Samarbetsmöjligheterna är många. Processen ska vara öppen, i vissa delar publik och utmynna i en föreställning som ska ges både på skolor och offentligt, dokumenteras i ord, foto och dvd. Jag arbetar nu med projekts teori och ser det som ett första forskningsprojekt där samarbetet med E.L.D. blir en viktig resurs.

Om undervisning och handledning i koreografisk komposition

Intresset för kompositionsкурser för skolans olika utbildningar är stort. Jag kommer att prioritera koreografstudenterna men även finnas som resurs för övriga i perioder som bestäms i samråd med utbildningsledarna. En av utmaningarna i arbetet är för mig att också få vara med och stimulera, utveckla och handleda andra pedagoger och koreografer som vill ge kompositionsundervisning på olika nivåer. I samarbete med utbildningsledarna vill jag arbeta med utbildningsplanerna i relation till konstbegrepp, studenternas konstnärliga utveckling m.m. Jag vill att alla studenter ska ha en relation till konstbegrepp och dansen som konstform.

Om samtalsforum

Jag kommer att initiera ett informellt och öppet forum för samtal kring etik och filosofi i relation till konstbegreppet, öppet även för allmänheten. Vid varje tillfälle ska vi ha en inbjuden gäst. Jag vill bjuda in filosofer, sociologer, konstnärer, hjärnforskare, dansvetare, pedagoger, kritiker m.fl. Detta skulle kunna bli ett spännande projekt för såväl den interna utvecklingen, som för den aktiva kopplingen till nya externa nätverk och marknadsföringen av DH.

Om ett konstnärligt råd

Inrättandet av ett konstnärligt råd brådskar. Skolans olika verksamheter ska stimuleras och utvecklas av olika konstnärers engagemang och delgivande av erfarenhet, synsätt och värderingar. Att hitta en bra form för detta arbete, där externa gäster kan samverka med de på skolan verksamma, är en ordentlig utmaning! Det är också, som jag ser det, en viktig väg mot aktivare s.k. omvärldskontakter på skilda områden.

Om Danshögskolans relation till omvärlden

För Danshögskolans relation till omvärlden är det viktigt att forma nya nätverk genom t.ex. det konstnärliga rådet, samtalsforum, gästlärare och föreläsare. Att hela tiden försöka motivera de mest aktuella konstnärer och forskare till samarbete så att Danshögskolan blir det forum som låter tala om sig... Skolans förestående flytt ger också en unik chans till utformning av lokaler för skapande verksamheter och kreativitet. Goda förutsättningar för utmanande arbetsprocesser!

Om fortbildning och kompetensutveckling

Danshögskolans ambition att integrera nycirkus som en ny högskoleutbildning intresserar mig. Om man tittar på Cirque du Soleil i Montreal är deras arbetsresultat häpnadsväckande, också ur ett konstnärligt perspektiv! Jag skulle vilja studera hur de arbetar med koreografi/regi i relation till olika samarbetspartners, artister och dansare. Jag vill studera deras konstnärliga processarbete men också arbetets organisation och metodik. Detta ser jag som en möjlighet till egen fortbildning och kompetensutveckling men också som ett aktivt arbete för skolans möjligheter och kontaktnät i förhållande till den planerade utbildningen.

Och

För mig är det ett privilegium och ett stort förtroende att tillträda tjänsten som professor. Jag tar förtroendet som ett erkännande av såväl mitt konstnärskap som av den estetik jag företräder. Min förhoppning är att kunna förvalta detta i relation till uppgiften. Jag hoppas också att mina erfarenheter utanför den konstnärliga processen, som den av produktion, organisation, arbetsledning och turnerandets villkor runt om i världen, kulturpolitik och produktionsekonomi, ska komma till användning. Tillsammans med mina medarbetare i E.L.D. har vi byggt en stor kunskapsresurs och ett brett kontaktnät på många olika områden under de 18 år ensemblen funnits. Min repertoar är visad i ett 20-tal länder. Jag debuterade som dansare i mitten av 70-talet och som koreograf i egen produktion i början av 80-talet. E.L.D. bildades några år senare.

All min erfarenhet av gott och ont, av misslyckanden och succé, av alla framgångar och den ständiga kampen för ekonomisk överlevnad ska jag använda. Det är med denna erfarenhet jag stiger in i mitt arbete som professor. En professur som också är den första tjänst jag någonsin innehaft. Det är spännande och härligt utmanande!